

Το Εφήμερο στην πόλη και στην αρχιτεκτονική - Η αντίφαση της μονιμότητας

Ειρήνη Κωνσταντίνου - 29/06/2022

**The Ephemeral in the city and in architecture - The contradiction
of permanence**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Υπό το πρίσμα της πανδημίας, είναι φανερό η ανάγκη για εφήμερες λύσεις στον αστικό χώρο, που θα λειτουργήσουν ως αρωγοί στις σύγχρονες μεταβαλλόμενες απαιτήσεις της ζωής. Το εφήμερο στοιχείο στην αρχιτεκτονική και οικοδομική διαδικασία κάνει την εμφάνισή του στο πέρασμα των αιώνων, τονίζοντας τη διαχρονικότητα που παρουσιάζει καθώς και τη συμβιωτική λειτουργία με το σταθερό, μόνιμο στοιχείο. Ωστόσο στο πλαίσιο της συνεχώς μεταβαλλόμενης κοινωνίας, η εφήμερη αρχιτεκτονική αποτέλεσε τη λύση σε πολλά ζητήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα, με αποτέλεσμα να γίνεται τμήμα της καθημερινότητάς μας, οχυρώνοντας την προσπάθεια του ανθρώπου για επιβίωση. Τα σύγχρονα, λοιπόν, αστικά τοπία επιζητούν δεσμούς, που να μπορούν να συμπορευθούν με την ανθρώπινη καθημερινή ζωή, η οποία αλλάζει όπως η ίδια η πόλη, με απότοκο το εφήμερο να γίνεται αναγκαίο.

ΑΡΘΡΟ

Αδιαμφισβήτητα, ο μόνιμος χαρακτήρας της μνημειακής αρχιτεκτονικής του περασμένου αιώνα φθίνει στα πλαίσια αυτής της συνεχώς μεταβαλλόμενης, τόσο στη δομή όσο και στην έκφραση της κοινωνίας που μας περιβάλλει. Το εφήμερο στοιχείο, που εμφανίζεται σε όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης ζωής στη σύγχρονη εποχή, στην πόλη και στην αρχιτεκτονική, είναι συγκυριακό και ο καθορισμός του υπόκειται στην υποκειμενικότητα της αντίληψης κάθε ατόμου αλλά και στην κοινωνική δομή, στην οποία το άτομο αναπτύχθηκε. Το εφήμερο ωστόσο αλληλοσυμπληρώνεται και συνυπάρχει με το μόνιμο, ως έννοιες αντιτιθέμενες που ο ορισμός των νοημάτων τους προκύπτει όταν αυτές έρθουν σε αντιπαράθεση.

Είναι κοινά αποδεκτό πως η αξία της μονιμότητας θα πρέπει να αποδεικνύεται και όχι να θεωρείται δεδομένη, αφού το αστικό περιβάλλον, ο κοινός βιωματικός χώρος, το μόνιμο ή το μη μόνιμο, η μνήμη ως ταυτότητα και ως το συνδετικό στοιχείο μεταξύ των ανθρώπων, τίθενται πάντα υπό διεκδίκηση, καθιστώντας τον δημόσιο χώρο βασικό διακύβευμα σε κάθε εποχή, καθώς αποτελεί το σκηνικό στο οποίο εκτυλίσσεται η συλλογική καθημερινή ζωή, αλλά και σημείο αλλαγής παραστάσεων. Η εφήμερη αρχιτεκτονική, λοιπόν, μπορεί να αποτελέσει το στοιχείο ανανέωσης του μόνιμου μέσα από μια ισχυρή συμβιωτική σχέση μόνιμου και εφήμερου.

Συχνά ο ίδιος ο τόπος αποζητά μια μη-μόνιμη επίλυση, καθώς είτε αυτός είτε οι ανάγκες των χρηστών του μεταβάλλονται στο πέρασμα του χρόνου. Η πόλη είναι η προβολή της κοινωνίας πάνω στο έδαφος¹, καθώς οι κοινωνικές αλλαγές και εξελίξεις αντικατοπτρίζονται πάνω στην πόλη. Με την παγκοσμιοποίηση, το διαδίκτυο και τη ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας να κυριαρχούν στις μέρες μας, ενισχύεται η ανάγκη για μεταβαλλόμενα περιβάλλοντα εφήμερης λογικής. Οι γρήγοροι ρυθμοί ζωής περιόρισαν τη διαθεσιμότητα του χρόνου, που αποτελεί βασική παράμετρο οικειοποίησης, παρουσίας δηλαδή στον δημόσιο χώρο, ως τόπο διεκδίκησης ελευθεριών. Η μελέτη της πόλης, λοιπόν, μας απασχολεί όχι μόνο ως περιοχή πάνω στην οποία εδαφικοποιούνται οι ανθρώπινες σχέσεις, αλλά ως τόπος δράσης που μπορεί να αποτελέσει πεδίο χειραφέτησης και υπεράσπισης δικαιωμάτων και ως ζωντανός οργανισμός που εξελίσσεται και μεταλλάσσεται κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου. Η έννοια του χρόνου, λοιπόν, είναι ευεργετική για την πόλη, άρρηκτα συνδεδεμένη με τον χώρο, αφού οι πόλεις πλάθονται αρχιτεκτονικά και κοινωνικά, αποτελώντας ανθολόγια της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής και κοινωνικής ιστορίας καθώς και τόπους στους οποίους φωλιάζει η συλλογική μνήμη.

Είναι κοινή διαπίστωση πως μερικές φορές μια πόλη παρακμάζει, συρρικνώνεται, αλλά εμφανίζεται εκ νέου και αναπτύσσεται στο ίδιο σημείο. Έτσι συνέβη με τη Ρώμη αλλά και την Αθήνα, που πέρασε από την ακμή της κλασικής εποχής στην κατάσταση ενός οθωμανικού χωριού, για να ξεκινήσει μια νέα ζωή μετά την απελευθέρωση με το σχέδιο Klenze και τα πρώτα δημόσια κτήρια. Σπάνια η πόλη παγώνει σε μια στιγμή του χρόνου και εξακολουθεί να ζει με αυτή τη μορφή της σαν μια πόλη-μνημείο. Κάτι που υλοποιήθηκε με τη Βενετία και το ιστορικό κέντρο της Φλωρεντίας, όπου ο χρόνος έπαψε να δρα σε αυτές, διατηρώντας τη φυσιογνωμία τους όλα αυτά τα χρόνια.

Η έννοια της εφήμερης αρχιτεκτονικής συνδέεται πρωτίστως με τον χρόνο και πραγματώνει την ύπαρξή της μέσω της εμπειρίας του χώρου που λαμβάνει ο χρήστης. Εμφανίζεται σε έναν τόπο για ένα συγκεκριμένο διάστημα, κατά τη διάρκεια του οποίου θα στεγάσει μια λειτουργία. Η έννοιά της είναι διαρκής, αφού διαφαίνεται στην προϊστορία του ανθρώπου ως κυνηγού, όταν ζούσε σε συνθήκες μετακίνησης, προσπαθώντας να βρει το κατάλληλο μέρος για εργασία και κατοικία. Τα πρώτα καταλύματα που χρησιμοποίησε ο άνθρωπος ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία, καθώς και στην παράδοση πολλών λαών, κυρίως νομαδικών, που κατοικούσαν σε καλύβες, όπως οι σκηνές των βεδουίνων. Με τους δύο παγκόσμιους πολέμους εκδηλώθηκαν νέες ανάγκες, όπως για παράδειγμα στη στρατιωτική αρχιτεκτονική, όπου κατασκευάστηκαν εφήμερα στέγαστρα αεροπλάνων, γέφυρες και καταφύγια.

Σήμερα οι εφήμερες κατασκευές αποτελούν τμήμα της καθημερινότητάς μας, αφού συχνά χρησιμοποιούνται είτε σαν γρήγορες και εύκολες λύσεις σε συγκεκριμένα προβλήματα, όπως είναι οι σκαλωσιές και τα κοντέινερ κατά την ανέγερση μιας οικοδομής, τα πρόχειρα καταλύματα για τις ανάγκες αντιμετώπισης της πανδημίας, όπως σημεία λήψης δειγμάτων ακόμη και νοσοκομειακές μονάδες, είτε αναπληρώσεις κτιριακών αναγκών. Τα σύγχρονα, λοιπόν, αστικά τοπία επιζητούν δεσμούς, που να μπορούν να συμπορευθούν με την ανθρώπινη καθημερινή ζωή, η οποία αλλάζει όπως η ίδια η πόλη, με αποτέλεσμα το εφήμερο να γίνεται αναγκαίο².

Παρόλα αυτά, η Δυτική αρχιτεκτονική ταυτίστηκε με τη μονιμότητα, αφού συνδέεται με τα μνημεία, την ιστορία αλλά και την αγωνία της για μόνιμες και ασφαλείς συνθήκες κατοίκησης. Σε αντίθεση με την Ανατολή, λοιπόν, είναι αδύνατον να εντοπίσεις κτήρια, στα οποία διαφυλάσσονται κρατικοί θεσμοί, που να εκφράζουν την εικόνα τους μέσω της εφήμερης αρχιτεκτονικής. Η αξία και ο σεβασμός ενός κτηρίου, για παράδειγμα στην Ιαπωνία, δεν ταυτίζεται με τη μεγάλη διάρκεια ζωής, αναδεικνύοντας έτσι τη διαφορετική αντίληψη που αποκτά η Ανατολή σε σχέση με τον χρόνο, ο οποίος δεν διαχειρίζεται σα μια γραμμική διαδικασία αλλά ως ένα περιοδικό φαινόμενο³.

Η αρχιτεκτονική κινείται ανάμεσα στον φυσικό και κοινωνικό κόσμο, παίρνοντας κάθε φορά μια σαφή στάση, συνδιαλλάσσεται, ανανεώνεται⁴ και είναι σε θέση να απαντήσει σε κάθε είδους κρίση⁵. Το μόνιμο και η αξία του στην πόλη και τη ζωή γενικότερα δεν αμφισβητείται, καθώς αναδεικνύει ένα σημαντικό κομμάτι της δομής και της λειτουργίας της κοινωνίας, εμπλουτίζεται ωστόσο από εφήμερες ποιότητες που συνδιαλλάσσονται με την εξελισσόμενη κοινωνία που αναδιαμορφώνεται συνεχώς, με βάση τα τεκταινόμενα της εποχής.

Παραπομπές

¹ Lefebvre H. Δικαίωμα στην πόλη. Χώρος και Πολιτική. Β' Έκδοση Κουκίδα, Αθήνα 2007.

² Τσάφου Σ.Ε. Εφήμερη Αρχιτεκτονική-Παράμετροι Εφήμερης Αρχιτεκτονικής. ΕΜΠ-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Μάρτιος 2012.

³ Πανόπουλος Θ. Παπαγγελοπούλου Μ. Τζουνίδου Ζ. Η Μνήμη στο Χώρο, πέρα από τα μνημεία. ΕΜΠΟ-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Σεπτέμβριος 2017.

⁴ Βρυχέα Α. Κατοίκηση και κατοικία - διευρύνοντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, έκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σελ. 331-339.

⁵ Αβραμίδου Μ., Καζάζη Γ. Αρχιτεκτονική τεσσάρων διαστάσεων: Σχεδιάζοντας για τους αστέγους "αρχιτέκτονες". Ηλεκτρονικό περιοδικό «Αρχιτέκτονες», Οκτώβριος 2015 (τελευταία πρόσβαση 17.5.18).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Lefebvre H. Δικαίωμα στην πόλη. Χώρος και Πολιτική. Β' Έκδοση Κουκίδα, Αθήνα 2007.
- Αβραμίδου Μ., Καζάζη Γ. Αρχιτεκτονική τεσσάρων διαστάσεων: Σχεδιάζοντας για τους αστέγους "αρχιτέκτονες". Ηλεκτρονικό περιοδικό «Αρχιτέκτονες», Οκτώβριος 2015 (τελευταία πρόσβαση 17.5.18).
- Βρυχέα Α. Κατοίκηση και κατοικία - διευρύνοντας τα όρια της αρχιτεκτονικής, έκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003, σελ. 331-339.

- Πανόπουλος Θ. Παπαγγελοπούλου Μ. Τζουνίδου Ζ. Η Μνήμη στο Χώρο, πέρα από τα μνημεία. ΕΜΠΟ-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Σεπτέμβριος 2017.
- Τσάφου Σ.Ε. Εφήμερη Αρχιτεκτονική-Παράμετροι Εφήμερης Αρχιτεκτονικής. ΕΜΠ-Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Μάρτιος 2012.
- Lefebvre H. Right to the city. Space and Politics. Second Edition Koukida, Athens 2007.
- Avraamidou M., Kazazi G. Four-dimensional Architecture: Designing for the Homeless. National Architects e-magazine, October 2015 (last accessed 17.5.18).
- Vrychea A. Housing and Home - Exploring the Limits of Architecture, Ellinika Grammata Publications, Athens 2003, p. 331-339.
- Panopoulos Th. Papangelopoulou M. Tzounidou Z. Memory in Space, beyond the monuments. NTUA0-Department of Architecture, September 2017.
- Tsafou S.E. Ephemeral Architecture - Parameters of Ephemeral Architecture. NTUA-Departmet of Architecture, March 2012.

ABSTRACT

In the context of pandemic, the need for ephemeral solutions in the urban space that will act as helpers in the modern changing demands of life is obvious. The ephemeral element in the architectural and construction process, makes its appearance over the centuries, emphasizing the timelessness it presents as well as the symbiotic function with the fixed permanent element. However, in the context of a constantly changing society, ephemeral architecture was the solution to many issues that humanity was called to face and as a result, it became part of our daily lives by fortifying the human effort for survival. Therefore, modern urban landscapes seek connections that can coexist with human daily life, which changes like the city itself and finally the ephemeral becomes necessary.

ARTICLE

The permanent character of the monumental architecture of the last century is undoubtedly diminishing in the context of this ever-changing, both in structure and expression, society that surrounds us. The ephemeral element, which appears in all aspects of human life in modern times, in the city and in architecture, is contextual and its definition depends on the subjectivity of each individual's perception and on the social structure in which the individual has evolved. The ephemeral, however, complements and coexists with the permanent as opposing concepts, while the definition of their meanings emerges when they are brought into confrontation.

It is widely accepted that the value of permanence should be demonstrated and not taken for granted, since the urban environment, the shared experiential space, the permanent or the non-permanent, memory as identity and as the connecting element between people, are always to be claimed, making public space a key stake in every era, as it is the setting in which collective daily life unfolds, but also the point where one can have a change of scenery. Ephemeral architecture, therefore, can be the element of renewal of the permanent through a strong symbiotic relationship between the permanent and the ephemeral.

The place itself often seeks a non-permanent solution, as either the same or the needs of its users change over time. The city is the projection of society on the ground¹, given the fact that social changes and developments are reflected in the city. With globalization, the internet, and the rapid development of technology holding away over our era, the need for changing environments of ephemeral logic is reinforced. The fast pace of life has limited time availability, which is a key parameter of appropriation, that is, presence in public space, as a place where freedoms are claimed. The study of the city, therefore, concerns us not only as a territory on which human relations are territorialised, but as a place of action that can be a field of emancipation and rights defence, and as a living organism that evolves and mutates over a period of time. The concept of time is, therefore, beneficial to the city, inextricably linked to space, since cities are architecturally and socially shaped, becoming anthologies of architectural, urban and social history as well as places where collective memory is nested.

It is common knowledge that sometimes a city declines, shrinks, but reappears and grows again in the same place. Such was the case with Rome, but also with Athens, which went from the peak of Athenian hegemony in Classical Antiquity to becoming an Ottoman village, only to start a new life after liberation with the Klenze project and the first public buildings. Rarely does the city freeze in a moment of time and still lives on in this form as a monumental city. This is the case with Venice and the historic centre of Florence, where time stood still, allowing them to preserve their character throughout the years.

The notion of ephemeral architecture is primarily linked to time and comes into existence through the experience of space received by the user. It appears in a place for a specific period of time during which it will house a function. Its concept is everlasting, as evidenced by the prehistory of man as a hunter. Early men, in an effort to find a suitable place to hunt and live, migrated over great distances in search of food, thus being constantly on the move. The first shelters used by man belong to this category, as well as to the tradition of many peoples, especially nomadic peoples, who lived in huts, such as the tents of the Bedouins. With the two World Wars, new needs emerged, for example in military architecture, where ephemeral airplane shelters, bridges and shelters were built.

Today, ephemeral constructions are part of our everyday life, since they are often used either as quick and easy solutions to specific problems, such as scaffolding and containers during the construction of a building, temporary shelters for pandemic response needs, such as sample collection points and even hospital units, or building replacement needs. Modern urban landscapes, therefore, seek links that can go hand in hand with human daily life, which changes like the city itself resulting in the ephemeral becoming a necessity².

Nevertheless, Western architecture was identified with permanence, since it is associated with monuments, history and the urge for permanent and safe living conditions. It is, therefore, impossible to find buildings, in which state institutions are preserved, expressing their image through ephemeral architecture, unlike in the East. The value and respect of a building, for example in Japan, is not equated with longevity, thus highlighting the different perception of the East in relation to time, which is not managed as a linear process but as a periodic phenomenon³.

Architecture moves between the natural and the social world, taking a clear stance each time, interacting, renewing itself⁴ and being able to respond to any kind of crisis⁵. The permanent and its value in the city and life in general is not questioned, as it highlights an important part of the structure and functioning of society, but it is enriched by ephemeral qualities that interact with an evolving society that is constantly being reshaped, based on the events of the time.

BIBLIOGRAPHY

¹ Lefebvre H. Right to the city. Space and Politics. Second Edition Koukida, Athens 2007.

² Tsafou S.E. Ephemeral Architecture - Parameters of Ephemeral Architecture. NTUA-Department of Architecture, March 2012.

³ Panopoulos Th. Papangelopoulou M. Tzounidou Z. Memory in Space, beyond the monuments. NTUA0-Department of Architecture, September 2017.

⁴ Vrychea A. Housing and Home - Exploring the Limits of Architecture, Ellinika Grammata Publications, Athens 2003, p. 331-339.

⁵ Avraamidou M., Kazazi G. Four-dimensional Architecture: Designing for the Homeless. National Architects e-magazine, October 2015 (last accessed 17.5.18).